

III. DUSZPASTERSTWO LITURGICZNE

S. Adelajda Sielepin CHR

Skrutynia w katechumenacie

Proces katechumenalny, rozciągnięty w czasie przynajmniej jednego roku liturgicznego, obejmuje kilka obrzędów, które przynoszą katechumenom odpowiednią łaskę do pełnego sakramentalnego spotkania z Bogiem. Czas Wielkiego Postu rozpoczynający się dla katechumenów obrzędem wybrania naznaczony jest kilkoma liturgicznymi spotkaniami, które w obrzędzie chrztu dziecka nie występują, a mają swoją wymowę i zakorzenienie w pierwotnym chrześcijaństwie. Sobór odnawiając liturgię przywrócił tę tradycję we współczesnym rytuale chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Do tych obrzędów należą skrutynia i obrzędy przekazania (Symbolu wiary i Modlitwy Pańskiej). W niniejszym artykule zajmiemy się skrutyniami.

Ich celem, jak ujmuje to Wprowadzenie teologiczno-pastoralne **1**, jest "oczyszczenie umysłów i serc, umocnienie przeciw pokusom, przemiana intencji i pobudzenie woli, aby wybrani bardziej przyłgnęli do Chrystusa i postąpili w miłości ku Bogu". Istotnym zadaniem tych spotkań z Chrystusem jest obudzenie u wybranych pragnienia "oczyszczenia z grzechów i odkupienia przez Chrystusa". Skrutynia powinny się odbywać przez trzy kolejne niedziele Wielkiego Postu, począwszy od trzeciej. Sprawuje je kapłan lub diakon w obecności całej wspólnoty wiernych, aby wybrani mieli poczucie Kościoła-wspólnoty, a wierni by mogli się modlić - umocnić przez współuczestnictwo z wybranymi w łasce nawrócenia i oświecenia.

Etymologia i historia

Nazwa tego obrzędu, skrutynium, wywodzi się z łacińskiego słowa *scrutare*, czyli "przeszukiwać", "badać", dlatego obrzęd ten określano mianem obrzędu "badania" **2**, a niedzielę, w którą dokonywano tego obrzędu, nazywano niedzielą "badania". Co badano? Nad tym właśnie teraz się zatrzymamy.

Dzieje chrześcijaństwa pierwszych wieków i rozkwitu katechumenatu wykazują, że wiarygodność katechumenów była ciągle kontrolowana i relacjonowana publicznie Kościołowi przez chrześcijan-poręczycieli. Tak właśnie było w trzecią niedzielę Wielkiego Postu: katechumeni i pokutnicy zbierali się przy grobie św. Wawrzyńca, patrona katechumenów, męczennika, który uczy nas, jak pokonywać szatana i pokusy. W bazylice pod jego wezwaniem dokonywano najczęściej egzorcyzmu wyrzucania złego ducha i obierano sobie św. Wawrzyńca za orędownika w przewyciężaniu szatana. Od tej niedzieli zaczynał się dla katechumenów okres badania opinii o nich. Wzywano wiernych - bo tylko oni mieli wiarygodność - wiarę wcześniej przypieczętowaną łaską sakramentalną - by dawali o katechumenach świadectwo, czy są godni przyjęcia do ich grona.

Badano katechumenów siedmiokrotnie, głównie w środy i soboty. Główne badanie przypadało na środę czwartego tygodnia Wielkiego Postu. Odbywało się ono w obecności biskupa, diakonów i zgromadzonego ludu Bożego. W tych liturgicznych wydarzeniach Kościół nie tylko zdawał sprawę ze znajomości kandydatów do chrześcijaństwa i decydował o ich przyjęciu, ale modlił się o ich głębszy wgląd we własne sumienie i poznanie własnej grzeszności oraz o ducha prawdziwej pokuty i otwarcie się na przyjęcie darów Chrystusa.

Łaska, jaką otrzymują do osiągnięcia takiego wglądu, ma być także pomocą w ciągłej przemianie życia, zgodnie z tym, jak odczytują już swoją relację z Chrystusem-Odkupicielem. Czas oczyszczenia i oświecenia jest okresem poznawania siebie w Chrystusie z pomocą Jego łaski. Możemy tu w pełni zastosować słowa św. Augustyna: *noverim me, noverim te*, które, mówiąc o podwójnym poznaniu, zakładają jego podwójne skutki. Jedno poznanie powinno skłaniać do pokory, a drugie napęłniać ufnością.

Wymowa teologiczna

Obrzędy skrutyniów sprawowane są według rytuału **3** w trzecią, czwartą i piątą niedzielę Wielkiego Postu. Każde skrutynium związane jest z odpowiednim egzorcyzmem, którego się udziela wybranym dla wzmocnienia w walce z pokusami konkretnie wymienianymi w poszczególnych formułach

egzorcyzmów. Te istotne trzy "stacje" katechumenalne mają funkcję wtajemniczącą w Bożo-ludzkie misterium uwolnienia z grzechów. Chodzi w nim o trzy sprawy: o poznanie Chrystusa-Mesjasza, o stwierdzenie swojej grzeszności i o duchowe uzdrowienie za sprawą Chrystusa, które pociąga za sobą wzmocnienie wiary i apostolski imperatyw. Kościół pomaga osiągnąć to rozeznaniem przytaczając specjalnie dobrane na tę okazję teksty ewangelijne. Są to ewangelie Janowe z 3, 4 i 5 niedzieli Wielkiego Postu z rolni A. Wszystkie trzy fragmenty odsłaniają nam tajemnicę duchowego przełomu, po prostu nawrócenia i oczyszczenia, a więc są to tre.5ci teologicznie wiodące w okresie oczyszczenia i oświecenia, poprzedzającym sakramentalne "powtórne narodzenie", jakie następuje w Wigilię Paschalną.

W kolejne niedziele w czasie Mszy skrutyniów czyta się i rozważa ewangelie: o Samarytance (J 4,5-42), o uzdrowieniu niewidomego od urodzenia (J 9, 1-41) i o wskrzeszeniu Łazarza (J 11,145). Przybliżane w nich treści stanowią celowe nawiązanie do duchowego stanu wybranych, a także ukazują Chrystusa-Mesjasza w Jego niezastąpionej roli Wyzwoliciciela z biedy nie tylko cielesnej, ale przede wszystkim duchowej, w roli Odkupiciela z grzechów i śmierci wiecznej.

Dialog Jezusa z Samarytanką ukazuje nam człowieka, który dzięki światłu Boga przez Mesjasza w pełni przekonuje się o swoich grzechach i z ufnością wyznaje wiarę w Tego, który jej umożliwił prawdziwe poznanie siebie. To demaskujące grzech (duchowy brud) objawienie Mesjasza i Jego nadprzyrodzonego daru w postaci wody żywej (czekającej na katechumenów kąpieli chrzcielnej) jest głównym przesłaniem pierwszego skrutynium, które ma im wyjednać łaskę wielorako opisaną w poszczególnych wezwaniach modlitwy 4, a która sprowadza się do tego, "aby świadomi własnych słabości mogli się wewnętrznie oczyścić i wejść na drogę zbawienia" 5.

Ewangelia na drugie skrutynium stawia nam przed oczy cud uczyniony przez Jezusa na ludzkim wzroku; ściśle mówiąc, polegał on na obdarowaniu wzrokiem człowieka, który go nigdy nie posiadał. Po ludzku biorąc: rzecz niemożliwa. Wzrok i widzenie jednoznacznie kojarzą się w Biblii z wiarą i widzeniem spraw nadprzyrodzonych. Tylko Mesjasz mógł wprowadzić niewidomego od urodzenia (grzech pierworodny) w sferę światła i rozeznania w Jezusie Boga (łaska wiary i uwolnienie z ciemności grzechu). To znowu aluzja chrzcielna, tym razem związana z oczyszczeniem z grzechu pierworodnego (wrodzona ślepotą) i uzyskaniem "nowego" widzenia dzięki łasce wiary. O taką przemianę dla wybranych modli się Kościół słowami egzorcyzmu: "Uwolnij Twoich wybranych, tutaj obecnych, od zaślepiających ich złudzeń. Spraw, aby utwierdzeni w prawdzie, stali się dziećmi światłości i pozostali nimi na zawsze" 6.

Ostatnie skrutynium oparte jest na kanwie ewangelii o wskrzeszeniu Łazarza Wyprowadzenie umarłego, leżącego cztery dni w grobie, a więc definitywnie podlegającego prawom śmierci, jest cudem-znakiem odnoszącym się do śmierci duchowej, z której może człowieka wyrwać jedynie Bóg. A jest Nim Mesjasz, Jezus, Syn Boży, w którego wyznała wiarę Marta jeszcze przed wskrzeszeniem. Wiara katechumenów musi dojrzewać, zanim zostanie wyznana jako warunek przed przyjęciem chrztu.

W tym poprzedzającym chrzest obrzędzie skrutynium w kontekście cudu wskrzeszenia i wiary w zmartwychwstanie Kościół stara się wyprosić dla wybranych łaskę uwolnienia spod władzy złego ducha, który prowadzi do śmierci duchowej, aby od zmartwychwstałego Chrystusa mogli otrzymać nowe życie i dawać o Nim świadectwo 7. To nowe życie mają wybrani otrzymać w sakramencie chrztu.

Zbierając powyższe dane możemy powiedzieć, że skrutynia są obrzędami, w których Chrystus wpływa na pogłębienie wiary, czyli swoistego poznania u katechumenów, podobnie jak czynił to w czasie swojej trzyletniej misji. Mianowicie, całe nauczanie Jezusa zmierzało do przeniesienia słuchaczy w inny wymiar, w sferę Królestwa Bożego nie z tego świata, ze sfery znaku do Rzeczywistości, z płaszczyzny życia doczesnego do życia wiecznego. Jedynie wiara, dar Boży, mogła pomóc człowiekowi przedrzeć się poprzez widzialne ku temu, co niewidoczne dla oczu, ale najistotniejsze. W przytoczonych fragmentach widzimy, jak szybko Jezus zmienia perspektywę znaczenia słów i jak eksponuje tym samym zmianę wewnętrznej dyspozycji słuchaczy, którzy z zatroskanych ziemskimi utrapieniami (pragnienie, ślepotą, śmierć), będącymi skutkiem grzechu, gdy zostali obdarowani przez Jezusa, stają się w i d z a c y m i nowy sens tych darów i wyznają wiarę w Mesjasza, Jezusa, który daje wodę żywą, jest światłością świata i zmartwychwstaniem i życiem.

Dopiero wiara o takich cechach jest podstawą nowego kultu, który wprowadza Jezus Chrystus w

swoim dziele odkupienia i przez Ducha Świętego kontynuuje w sakramentach Kościoła. Kto uczestniczy w tym wymiarze relacji z Chrystusem, głosi razem z Nim Dobrą Nowinę tym, którzy jej jeszcze nie znają. Taka jest zatem formacyjna rola tych starożytnych obrzędów, kształtujących nadprzyrodzony "wgląd" we własne grzeszne sumienie i w miłosierdzie Boga, a które z pożytkiem. Kościół przywrócił w odnowionym rytuale chrztu dorosłych.

*Z Instrukcji Episkopatu Polski
dla duchowieństwa w związku z wprowadzaniem
"Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych"*

Jasna Góra, 9 maja 1989

Księga Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych wprowadza na nowo w życie Kościoła katechumenat i szereg obrzędów z nim związanych.

Duszpasterze mają obowiązek dokładnie poznać zawartość tej księgi.

W seminariach duchownych Obrzędy te powinny być starannie wyłożone już w najbliższym rolni akademickim. Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych winny stać się przedmiotem studium duchowieństwa w czasie konferencji rejonowych i dekanalnych, a także specjalnych sympozjów. Podczas nich należy dobrze zaznajomić uczestników z treścią "Wprowadzenia teologiczno-pastoralnego" i wyczerpująco omówić poszczególne obrzędy. (3)

Trudności powstające przy stosowaniu księgi i projekty dalszego jej dostosowania do polskich warunków należy zgłaszać do Komisji Episkopatu Polski ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego. (14)

Księga Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych wchodzi w życie we wszystkich diecezjach polskich w uroczystość Zesłania Ducha Świętego, dnia 14 maja 1989 roku. (15)

PRZYPISY

1 Por. OICA 154, 155, 157.

2 Por. P. Parsch, Rok litur8iczny, t. II (tłum. Z. Dąbrowska), Poznań 1956, s. 122;

3 OICA 160-179.

4 OICA 163-164.

5 OICA 164.

6 OICA 171.

7 OICA 178